



خلاصه طرح « تحلیل محتوای کیفی نشریات دانشجویی سال ۱۳۹۹ دانشگاه فردوسی مشهد »

تدوینگر طرح: سرکار خانم ملیحه تابعی

دانشگاه یکی از تاثیرگذارترین موسسات اجتماعی است چرا که بیش از هر پایگاه اجتماعی دیگر با نیروهای جوان و خلاق و بااراده روبرو است. جوانانی که دارای قدرت استدلال و اندیشه‌ای نوین هستند؛ که در صورت توجه مناسب، می‌توانند بسیاری از چالش‌های اجتماعی را مرتفع‌سازند. اما در صورت عدم توجه، می‌توانند بزرگ‌ترین چالش‌های نظام اجتماعی و سیاسی را خلق کنند. لذا ما باید به اندیشه‌ها و افکار سازنده‌ی دانشجویان توجه کنیم که بهترین شیوه توجه، بررسی نشریات دانشجویی است. از آنجایی که در ایران نشریات دانشجویی تنها در دو دوره تاریخی یکی، از سال ۱۳۲۰-۳۲ و دیگری از دهه ۱۳۷۰ به بعد وجود داشته‌است؛ موجب آن شده که توجه مناسبی بر آن‌ها اعمال نشود (ابادری، ۱۳۸۴: ۲). باید توجه داشت که دانشگاه محیطی مجزا از اجتماع نیست؛ شرایط سیاسی و اجتماعی بر دانشگاه تاثیر می‌گذارد و محیط دانشگاه نیز بر جو اجتماعی و سیاسی موثر خواهد بود. نتیجه این تاثیر متقابل آن است که هرکدام از دانشجویان معرف فرهنگ اجتماعی خاص خود در محیط دانشگاه هستند؛ و یکی از بهترین روش‌ها برای فهم موفقیت در جامعه پذیرای اجتماعی و سیاسی دانشجویان، بررسی و ارزیابی همه‌جانبه‌ی نشریات دانشگاهی است که کنه فرهنگ و تفکرات اجتماعی را نمایان نموده است (اشراقی، ۱۳۹۰: ۲۱). عدم توجه به نشریات دانشگاهی که در آن جوانانی دست به قلم هستند که هرکدام از بطن اجتماع خاصی آمده‌اند و با چالش‌ها و بحران‌های اجتماعی و سیاسی، به‌طور کاملاً مستقیمی مواجه بوده‌اند این امر موجب شده تا هرکدام، اندیشه‌ها و دیدگاه‌های نوینی برای حل این مسائل داشته‌باشند؛ لذا اگر توجه کافی به خواسته‌ها و اندیشه‌های آنان نشود قطعاً با چالش‌های زیادی روبرو خواهیم شد. در نتیجه یکی از بهترین شیوه‌های آسیب‌شناسی و جلوگیری از بروز آسیب‌های اجتماعی توجه به نشریات دانشجویی است. (دولت، ۱۴۰۰: ۷). با عنایت به اینکه نشریات دانشجویی که در دانشگاه‌ها منتشر می‌شوند یکی از عمده‌ترین فعالیت‌های فوق برنامه دانشجویان در سال‌های اخیر به شمار می‌روند، نقش گسترده‌ای در نهادینه ساختن فضای آزاداندیشی، نقد و گفت و گوی سازنده و تأکید بر حق آزادی بیان و ارتقای سطح دانش عمومی و تخصصی دانشگاهیان داشته و می‌توانند در جهت انتقال الگوهای ارزشی نظام فرهنگی، اجتماعی و تمایلات فرهنگی از یک حوزه اجتماعی به حوزه‌های اجتماعی دیگر و همچنین در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان نقش تعیین کننده داشته باشند، از این روست که ضرورت و اهمیت پرداختن به این موضوع را بیش از پیش افزایش می‌دهد (گلچین، تقی پور، & قلی زاده، ۱۳۹۳، ص. ۲۴۷).

گروه مطالعات و برنامه ریزی فرهنگی - اجتماعی دانشگاه به منظور رصد مداوم این بستر و ارزیابی محتواهای نشریات دانشجویی، چندین سال است که به بررسی و تحلیل کیفی نشریات دانشجویی پرداخته است. تحلیل آماری و کمی نشریات از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ و سپس تحلیل محتوای کیفی نشریات سال ۱۳۹۶ تا ۹۹ به همت گروه مطالعات و برنامه ریزی انجام شده است. در این طرح ضمن بررسی و تحلیل محتواهای نشریات دانشجویی سال ۱۳۹۹، نقش کرونا در فعالیتهای نشریاتی دانشجویان مورد بررسی و مذاقه قرار گرفته است.

در بخش اول یافته‌ها که بیشتر مربوط به شناسنامه نشریات بود به تحلیل کمی و آماری در دو بُعد شاخص‌های نشریه محور (با مفاهیمی چون نام نشریه، نوع مجوز، فراوانی چاپ، قطع نشریات، تعداد صفحات، گرایش سیاسی، وابستگی نشریه به تشکل‌ها، زمینه فعالیت نشریات) و شاخص‌های نویسندگان (با مفاهیمی چون جنسیت مدیر مسوول، جنسیت نویسندگان، نوع نویسندگان، رشته تحصیلی نویسندگان، تعداد اعضای هیأت تحریریه) پرداخته شد. در این بخش با توجه به طرح‌های انجام شده سال‌های قبل، و همچنین آمار موجود فرایند مقایسه‌ای در این بخش‌ها صورت گرفت که روندهای رو به رشد و یا افول شناسایی گردید. این یافته‌ها به ارائه شمای کلی نشریات و وضعیت صوری و کمی آنها کمک می‌کند.

یکی از مهمترین مووعات اثرگذار در سال ۹۹، بروز و شیوع بحران کرونا، تعطیلی دانشگاه، اثرگذاری این موضوع در حیطه جامعه و دانشگاه است، لذا به دلیل اهمیت این موضوع و فراوانی زیاد پرداختن دانشجویان، بحث کرونا به تناسب نوع نوشته فعالان نشریاتی در چند بخش متفاوت به صورت جداگانه بررسی شده است. ابتدا مباحث مربوط به کرونا در شاخص‌ها و مقولات بررسی شده، مطرح شد و سپس مصاحبه‌های کوتاهی با دانشجویان فعال نشریاتی پیرامون محدودیت‌ها و بسترسازی‌های کرونا در این حیطه انجام شد.

در ادامه جهت تحلیل محتوای کیفی مطالب، طبق مفاهیم مورد توافق با مدیر فرهنگی و فعالیت‌های داوطلبانه دو شاخص کلی استخراج گردید. شاخص فرهنگی و اجتماعی با مفاهیمی چون مباحث هویتی، مباحث جنسیتی، تهاجم فرهنگی، محیط زیست، فضای مجازی، مطالبات دانشجویی، تربیت جنسی کودکان، سینما و تلویزیون و طنز، یادبود شجریان، معرفی و نقد کتاب، مباحث مربوط به کرونا، کرونا و آموزش مجازی و کرونا و دین مورد بررسی قرار گرفت.

به طور کلی از ۶۴۳ کد احصاء شده در تحلیل محتوای نشریات سال ۱۳۹۹، ۵۰۵ کد مربوط به شاخص اجتماعی- فرهنگی بوده است. تأکید بر مباحث جنسیتی و همچنین مطالبات محیط زیستی و مبحث کرونا به عنوان مهم‌ترین شاخص‌های مفاهیم مندرج در نشریات، از سوی نویسندگان با گرایش‌های متفاوت سیاسی نشانی بر اهمیت این موضوع و مطالبه عمومی قشر دانشجو پیرامون پیگیری و رفع موارد است. شاخص اقتصادی و سیاسی با مفاهیمی چون حمایت از رهبری، نقد به دولت/ حمایت از عملکرد دولت، نقد به مجلس/ حمایت از عملکرد مجلس، نقد به قوه قضاییه/ حمایت از عملکرد قوه قضاییه، عدالت و نابرابری، مباحث اقتصادی، سیاست خارجی، کرونا و سیاست، کرونا و اقتصاد شناسایی شد که با ۱۳۸ کد دسته بندی گردید.

در سال‌های گذشته تنها بر عملکرد دولت و نگاه دانشجویان به آن توجه شده بود اما در این طرح علاوه بر توجه بر مطالب دانشجویان پیرامون دولت، به نگرش و نوشتار آنها نسبت به مجلس، رهبری و قوه قضاییه هم توجه گردید.

کاربست یافته‌های پژوهشی یکی از مفاهیم بسیار مهم در مدیریت پژوهشی است و بی‌توجهی به آن موجب بی‌ثمر ماندن تلاش‌های پژوهشی می‌شود. در واقع می‌توان گفت که مهمترین هدف از انجام تحقیقات، استفاده از یافته‌های تحقیقاتی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری است. لذا عدم استفاده از یافته‌های پژوهشی به نوعی به منزله اتلاف منابع صرف شده برای این گونه تحقیقات خواهد بود. برخی از یافته‌ها قابلیت کاربرد مستقیم دارند و برخی دیگر را صرفاً می‌توان اشاعه داد و امیدوار بود که موجب افزایش دانش و مهارت و تغییر نگرش مخاطبان و تأثیرگذاری از یافته‌ها در تصمیم‌گیری‌های آنها خواهد شد. به طور کلی بین یافته‌ها و موارد دیگری محل تأمل است که از آنجایی که در قالب شاخص‌های مورد بررسی نمی‌گنجد به صورت کلی به آن اشاره می‌شود:

۱. روند کاهشی موجود در تعداد عناوین و شماره‌های چاپ شده که از سال ۹۶ شروع شده بود و در سال ۹۸ به پایین‌ترین آن آمده بود در سال ۹۹ کمی رشد داشته است.

سال	تعداد عناوین نشریات	تعداد شماره‌های چاپ شده	تعداد کل صفحات
سال ۱۳۹۶	۷۴	۱۶۳	۴۴۱۷
سال ۱۳۹۷	۱۱۱	۲۱۳	۴۶۳۵
سال ۱۳۹۸	۴۵	۹۹	۳۱۰۶
سال ۱۳۹۹	۵۱	۱۱۵	۲۹۰۲

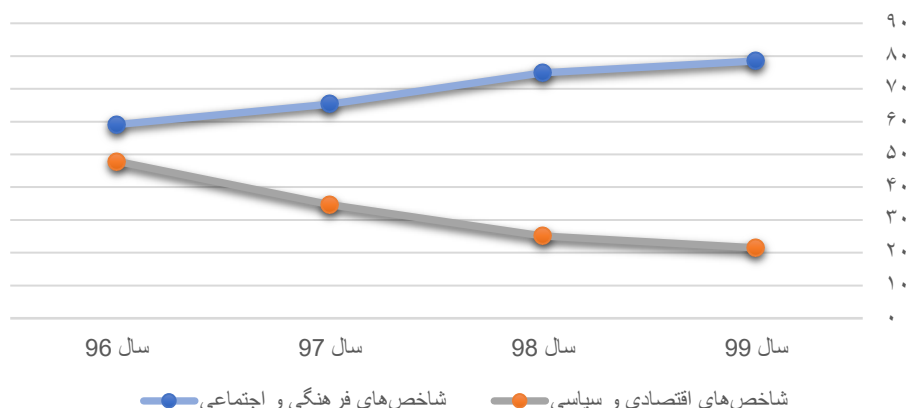
گرچه این جدول در بخش قبلی گزارش شده است اما جهت یادآوری در این بخش نیز منعکس شده است. البته لازم به ذکر است آمار همه سال‌های مورد بررسی فوق توسط مدیر فرهنگی و کارشناس وقت محترم خانه نشریات تأیید و نهایی گردید.

۲. در بخش یافته‌ها به این نکته اشاره شده است که جهت‌گیری و تمایل دانشجویان به صورت کلی از مطالب سیاسی-اقتصادی به سمت مطالب فرهنگی-اجتماعی تغییر کرده است. فراوانی مطالب و مقوله‌های مورد بررسی این موضوع رو به وضوح نشان می‌دهد.

جدول ۲. شاخص‌های مورد بررسی نشریات طی سال‌های ۹۶ تا ۹۹

سال ۱۳۹۶		سال ۱۳۹۷		سال ۱۳۹۸		سال ۱۳۹۹		
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۲۴۳	۵۹.۱	۸۹۴	۶۵.۳۵	۳۸۳	۷۴.۹۵	۵۰۵	۷۸.۵	شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی
۱۶۸	۴۷.۹	۴۷۴	۳۴.۶۵	۱۲۶	۲۵.۰۵	۱۳۸	۲۱.۵	شاخص‌های اقتصادی و سیاسی
۴۱۱	۱۰۰	۱۳۶۸	۱۰۰	۵۱۱	۱۰۰	۶۴۳	۱۰۰	کل

با توجه به مقایسه فرایندی پیش آمده از جدول فوق، می‌توان گرایش دانشجویان به نگارش مطالب در شاخص فرهنگی و اجتماعی را مشاهده نمود. نمودار زیر با وضوح بیشتری حاکی از افزایش تمایل دانشجویان به پرداخت امور فرهنگی به نسبت امور سیاسی و اقتصادی را نشان می‌دهد. این نمودار که به درصد ترسیم شده است میزان افزایش مطالب در شاخص‌های فرهنگی اجتماعی را به نسبت شاخص‌های اقتصادی و سیاسی طی چهار سال بررسی شده نشان می‌دهد.



نمودار ۱. فرایند تمایل دانشجویان به شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی

۳. درصد شاخص‌ها طی ۴ سال مورد بررسی برتری شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی را به نسبت شاخص‌های سیاسی و اقتصادی نشان می‌دهد. نزدیک به ۸۰ درصد از مقوله‌های بررسی شده در زمره شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی قرار گرفته است. مسائل اقتصادی و سیاسی در حد خبر و گزارش مورد توجه دانشجویان است در حالی که موضوعات فرهنگی و هنری مانند معرفی کتاب، فیلم، نرم افزارها و اپلیکیشن‌های تخصصی رونق بیشتری یافته است. تحلیل فیلم و نقد کتاب در همه نشریات با هر گرایش و صبغه و رشته تخصصی وجود دارد.

۴. در طرح پژوهشی انجام شده در سال گذشته، گروه مطالعات و برنامه ریزی به منظور حمایت از نشریات باسابقه و رفع احساس ناعادلانه بودن داوری نشریات لیگ بندی را پیشنهاد داد.

سطح‌بندی نشریات (یا دسته‌بندی و رقابت آنها در لیگ‌ها) جهت

الف- حمایت مالی

ب- رقابت در جشنواره دانشگاهی و

ج- ارسال به جشنواره ملی نشریات در ۴ سطح بر اساس آیت‌های جدول زیر به فعال شدن نشریات، منطقی و عادلانه شدن حمایت‌ها و رقابت‌ها، کمک خواهد نمود.

جدول ۳. سطح بندی نشریات بر مبنای مقوله‌های مهم

تعداد	تیراژ	تعداد شماره نشر	تعداد جوایز دریافتی	تعداد هیات تحریریه	تعداد شرکت در کارگاه	سابقه	
۵	نشریه برتر						سطح ۱
۱۰	نشریه بعد						سطح ۲
۲۰	نشریه بعد						سطح ۳
مابقی نشریات							سطح ۴

۵. یکی از موضوعات چشمگیر در بررسی نشریات در سال ۹۹، توجه تمام نشریات به مقوله هنر، سینما و تلویزیون و نقد کتاب چه در قالب متن و چه تصاویر است. می‌توان ادعا نمود که تمام نشریات تخصصی، غیرتخصصی، طنز، اجتماعی و.. (با رویکردهای سیاسی و علمی متفاوت)؛ حداقل یک صفحه از نشریه خود را به معرفی و یا نقد فیلم و کتاب در حوزه مورد بررسی خود اختصاص داده‌اند. گویی زبان هنر به عنوان یکی از زبان‌های مؤثر بر قشر دانشجو شناخته شده است. در بررسی جهت‌گیری‌های فکری دانشجویان نیز مباحث هنری درصد قابل قبولی را به خود اختصاص داده است و پیش‌بینی می‌شود این نوع جهت‌گیری در آینده بیشتر و گسترده‌تر گردد. در نشریاتی که مسائل اجتماعی در آنها بیشتر مورد بررسی قرار می‌گیرد، نقد تلویزیون بسیار پررنگ و قابل توجه بود. معرفی یک کارگردان و آثارش، نقد سینمای ایران، معرفی و نقد فیلم‌های روز روی پرده سینما، معرفی بهترین فیلم‌های سینمای جهان و ... نقد کارکرد تلویزیون، سریال‌ها و نقد محتوایی تلویزیون از جمله مواردی بود که در نشریات به آنها پرداخته شده است. با اینکه برای اولین بار مقوله معرفی و نقد کتاب در این طرح مورد بررسی قرار گرفت اما آمارها نشان داد روحیه کتابخوانی طبق انتظار بین دانشجویان پررنگ است و معرفی کتاب‌های برتر سال، کتاب‌های علمی و تخصصی و نقد و بررسی آن‌ها بی‌اراق در تمام نشریات مورد توجه قرار گرفته است.
۶. بحران کرونا و شیوع آن که منجر به تعطیلی دانشگاه‌های کشور گردید، ابتدا رخوت و شوکی را در فعالیت‌های فرهنگی ایجاد نمود. اما دانشجویان با استفاده از بستر مجازی، مخاطبان خود را گسترش دادند. استفاده از این شرایط باعث شد هزینه‌های مربوط به چاپ فیزیکی نشریات صرف صفحه‌آرایی گردد لذا کیفیت نشریات به صورت تمام‌رنگی و با زیبایی بصری بیشتری نسبت به قبل به فعالیت خود ادامه یافت.
۷. گرایش دانشجویان به بیان طنزگونه موضوعات بیشتر شده و تعداد نشریاتی که به صورت کامل و یا حتی به صورت مختصر در قال شعر، کاریکاتور و یا شوخی‌های کلامی دغدغه‌هایشان را ابراز می‌کنند بیشتر شده است.

۸. از جمله مهمترین قابلیت‌های ایجاد شده در مدیریت فرهنگی دانشگاه فردوسی مشهد در سال‌های گذشته وجود نشریات مختص به گروه‌ها و سلايق مختلف است. از جمله این موارد می‌توان به نشریات ایران دخت، حوا و زن روز (نشریات مربوط به زنان)؛ نشریات النصر، الزملاء، بین‌الملل، هفت (به زبان فرانسه، انگلیسی، روسی و عربی) اشاره نمود. البته در سال ۱۳۹۸ تمامی نشریات مربوط به دانشجویان خارجی منتشر نشده است و این امر، نیازمند بررسی دقیق و علمی است. تلاش و زحمت فراوانی برای به ثمر رسیدن این نوع نشریات کشیده شده و به راحتی بعد از گذشت یک سال همه این نشریات منتشر نشود نیازمند بررسی ساختاری است. شاید اختصاص دادن یک صفحه در هر نشریه به دانشجویان مهاجر، چه به زبان اصلی خودشان و چه به زبان فارسی (که البته بهترین حالت وجود مطلب با زبان خود و ترجمه فارسی آن است)؛ به نظر مفید فایده است که هم روحیه مشارکت بین المللی دانشجویان را تقویت می‌کند، هم احساس غربت و نادیده انگاشتن آنان کمرنگ می‌شود و هم دانشجویان می‌توانند از علم و دانش آن‌ها استفاده کنند و همچنین محکی است برای مقایسه دانشجویان فردوسی با دانشجویانی که از سایر کشورها آمده‌اند.

۹. یکی از موضوعاتی که می‌تواند مورد تمرکز و توجه خانه نشریات قرار بگیرد، بستر سازی و تشویق دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اساتید به فعالیت در نشریات دانشجویی است. پیشنهاد می‌گردد مدیریت فرهنگی و خانه نشریات با بازنمایی نشریات دانشجویی و اطلاع رسانی، همچنین با در نظر گرفتن مزایای معنوی دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اساتید را جهت مشارکت در این حوزه فعال سازد.

۱۰. در نشریات به ویژه نشریات تخصصی میزان تعامل با دانشجویان سراسر کشور بیشتر شده است و علت این امر را می‌توان به فعال شدن فعالیت نشریات در فضای مجازی دانست که باعث ارتباط بیشتر دانشجویان دانشگاه‌های مختلف با هم شده باشد که امری پسندیده و امیدبخش است. نشریاتی مانند رویان، سیاست نامه، سانسوریا و ... از این دست نشریات هستند.

۱۱. موضوع قابل تأمل دیگری که نیازمند سیاست‌گذاری بلندمدت و برنامه ریزی مدون است، کاهش مشارکت دانشجویان دختر در بخش اعضای هیأت تحریریه، در بخش مدیر مسوول هست.

جدول ۴. مقایسه درصدی جنسیت نویسندگان، اعضای هیأت تحریریه و مدیران مسوول سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹

	اعضای هیأت تحریریه				جنسیت نویسندگان				مدیر مسوول			
	سال ۹۶	سال ۹۷	سال ۹۸	سال ۹۹	سال ۹۶	سال ۹۷	سال ۹۸	سال ۹۹	سال ۹۶	سال ۹۷	سال ۹۸	سال ۹۹
زن	۴۲	۲۹	۲۴	۳۲	۴۹	۴۳	۴۴	۵۲	۴۲	۲۴	۲۹	۳۲
مرد	۵۸	۷۱	۷۶	۶۸	۵۱	۵۷	۵۶	۴۸	۵۸	۷۶	۷۱	۶۸
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

برخلاف اینکه در دانشگاه نسبت حضور دختران به پسران بیشتر است اما روند رو به کاهش حضور دانشجویان دختر در فعالیت‌های نشریاتی با توجه به زمینه‌های مختلف قابل توجه است؛ این امر الزام به فرهنگ سازی بیشتر و سیاست‌گذاری‌های مؤثر جهت فعال سازی این ظرفیت را می‌طلبد. اگر چه در سال ۹۹ مشارکت دختران در حیطه نویسندگان نشریات بیشتر شده است اما در سمت مدیرمسوولی و هیأت تحریریه هنوز پسران در صدر هستند.